

Ádebiyatlar

1. Йўлдошев Ж.Ф., Усмонов С. Илғор педагогик технологиялар. – Т.: «Ўқитувчи», 2004.
2. Антонова Е.И. Метод проектов в обучении математике / Е.И. Антонова // Математика (приложение к газете «Первое сентября»). 2008, № 13 – С. 9–12.
3. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся: практич. пособие для работников общеобразоват. учреждений. / И.С. Сергеев. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: АРКТИ, 2005. –С. 80.
4. Лебедева Г.А. Педагогическое проектирование: учеб.-метод. пособие для учителей, студентов пед. вузов / А.Г. Лебедева. – Соликамск: Изд-во Соликамск. гос. пед. ин-та, 2004. –С. 280.
5. Матяш Н.В. Инновационные педагогические технологии. Проектное обучение: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / Н.И. Матяш. – 3-е изд. – М.: «Академия», 2012. –С. 160.
6. Педагогика: 1000 та саволга 1000 та жавоб / Мет. қўлл. У.И.Иноятов, Н.А.Муслимов, М.Усмонбоева, Д.Иноғомова. –Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2012. 193-б.

REZYUME. Maqolada ta'lim jarayonini yanada takomillashtirish, nafaqat ta'limga tayyorgarlik ko'rish, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi doirasida ta'lim olish imkoniyatini yaratishga qaratilgan ta'lim texnologiyalari haqida gap boradi.

РЕЗЮМЕ. В статье говорится об образовательных технологиях, направленных на дальнейшее совершенствование образовательного процесса, не только подготовку к образованию, но и создание возможности получения образования в рамках личностного развития обучающихся.

SUMMARY. The article talks about educational technologies aimed at further improving the educational process, not only preparing for education, but also creating the opportunity to receive education as part of the personal development of students.

ЎҚУВЧИЛАР ИЖОДИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ

И.А.Рахмонов - ўқитувчи

Термиз давлат университети

Таянч сўзлар: ижодий фикрлаш, таҳлил ва синтез, креативлик, ривожланиш, лойиҳавий таълим.

Ключевые слова: творческое мышление, анализ и синтез, творчество, развитие, проектное образование.

Key words: creative thinking, analysis and synthesis, creativity, development, project education.

Маълумки, фан ва техниканинг ҳозирги жадал ривожланиши физикани ўқитишда айрим муаммоларни келтириб чиқармоқда ва янги технологияларнинг юзага келишига сабаб бўлмоқда. Бу муаммо, физикадан иқтидорли мактаб ўқувчиларида ижодий фикрлашни ривожлантириш муаммосини келтириб чиқарди. Шунинг учун ҳозирги илмий-техникавий ахборотларнинг интенсив равишда кўпайиб бориш даврида, турли фанлар доирасида билимларнинг янгиланиб бориши, шунингдек, замонавий технологияларнинг барча соҳаларга кириб келиши, умумтаълим мактаб ўқувчиларининг мустақил равишда ҳар бир ишда ижодий ёндошишлари, фаол фикр юриштишлари, олинган янги билимларни татбиқ эта билишлари талаб этилади.

Зеро, бугун ижодий фикрлай олмайдиган иқтидорли мактаб ўқувчилари, фан, техника, технологиялар жадал ўзгариб бораётган шароитга кўника олмайди ва муваффақиятли фаолиятни ташкил этишга қийналади. Шунинг учун иқтидорли мактаб ўқувчиларининг ижодий фикрлаш кўникма ва малакалари билан куrollантириш умумтаълим мактабларининг долзарб вазифа ва истикболли муаммоларидан бири ҳисобланади.

Психологик – педагогик адабиётларда шахс ижодкорлигининг табиати ва уни ривожлантириш муаммолари ҳар томонлама илмий асосланган (И.В.Андреев, В.А.Басманова, В.Г.Разумовский). Тадқиқотларда айтилганидек, шахс ижодкорлиги асосида унинг фикрлаши ва фикрлаш жараёнида (таҳлил қилиш, бирлаштириш, умумлаштириш) ҳамда тасаввурларини (берилган муаммоли вазият, тахмин қилиш ва амалиётда текшириб кўриш, олган назарий хулосаларини шакллантириш) туради. Олимларнинг фикр ва мулоҳазаларини тасдиқлаган ҳолда иқтидорли ўқувчиларни мустақил, ижодий, ўрганилаётган нарса ва ҳодисаларни таҳлил ва синтез қилишга ўргатиш ҳамда машғулотларнинг ана шундай вазиятларини яратишга қаратилган бўлиши лозим [1].

Шуни таъкидлаш кераки, продуктив фикрлашни репродуктив фикрлашдан фарқловчи муҳим белги мустақил равишда янги билимларни кашф қилишдир. Ўқувчиларнинг самарали фикрлашининг энг олий даражаси ижодий фикрлаш бўлиб, унинг вазифаси берилган топшириқ бўйича фикрлаш, ўйлаш, тайёрлаш, янгилан кириштирдан иборат бўлади. Ҳозирги давр

талаби ҳам таълим мазмуни ва ҳажмини кенгайтиришга йўл бермай, балки ўқувчини мавжуд муаммоларни ноанъанавий шаклда ҳал этишга тайёрлашни тақозо этади. Ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини такомиллаштириш, яъни унинг интеллектуал фикрлаш қобилиятини шакллантириш замонавий таълимнинг асосий натижаси бўлиши лозим.

Бизнинг фикримизча, ўқувчиларда ижодий фикрлашни ривожлантиришнинг муҳим шартларидан бири ўқитувчи ўқувчиларнинг қизиқишларини ошириш учун дарсларнинг мазмун ва сифатига эътибор бериш керак. Бунинг учун ўқувчиларни фикрлашга, уларни фаоллаштиришга ҳаракат қилади. Ўқувчини тайёр билим қабул қилувчи эмас, балки синфда ўқув жараёнининг фаол қатнашчисига айлантириш учун мунозара қилишга ундайди.

Ўқувчиларнинг ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга йўналтирилган ўзига хос қуйидаги хусусиятларини белгиләдик:

–ўқувчиларда ижодий фикрлашни, муаммони кўра билиш қобилиятини шакллантириш;

–ўқувчиларнинг ижодий фикрлашга қўйилган талабларни (фикрлашнинг ўзига хослиги, ихчам ва пухталиги, тасаввурнинг кенглиги ва ранг-баранглиги) аниқлаш;

–ўқувчиларда ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш жараёни учун ўзига хос педагогик технология ва методологик жиҳатларини аниқлаш.

Умумтаълим мактабларида иқтидорли ўқувчиларнинг ижодий фикрлашини ривожлантиришда таълимий изланиш мантиги билан изланиш фаолияти технологияси ҳақида маълумотга эга бўлишлари, уларда ўз фаолияти натижаларини баҳолай олиши, изланиш натижаларини ифодалаш ва тақдим этиш кўникмалари ҳам шакллантирилган бўлиши лозим.

Маълумки, ҳар бир шахс муайян ижодий қобилиятга эга. Мазкур ижодий қобилиятнинг асосини эса янги ғояларни яратиш ташкил этади. Ўқувчиларнинг тасаввурлари ижодий характерга эга бўлади.

Ўқувчилар керакли фанга оид адабиётларни ўқиш жараёнида ушбу адабиётларда баён қилинган маълумотларни ўз хотирасида қайта жонлантиришлари талаб этилади. Ижодий ҳаёллар яратувчи ҳаёллардан янги ғояларнинг намуналарини мустақил яратиш билан ажралиб туради. Улар ўқувчи фаолиятининг ўзига хос натижаларида акс этади. Агар ижодий

фикрлаш муайян фаолияти давомида намаён бўлса, бу ўқувчиларнинг юқори даражада қобилияти ривожланганлигидан далолат беради.

Ўқитувчи ўқувчиларнинг кизиқишлари учун дарс ва дарсдан ташқари (тўғарак) машғулотларнинг мазмун ва сифатига эътибор беради. Бунинг учун уларни фикрлашга, фаоллаштиришга ҳаракат қилади [2].

Ўқувчиларда ижодий фикрлашни шакллантириш мақсадида ўқитувчилар муаммоли, эвристик, лойиҳавий таълим, фаол таълим, гуруҳлараро мунозара, фикр ва мулоҳазаларини ёзма ҳолда ихчам, лўнда ифодалаш технологияларидан фойдаланиб ўқитиш самарали натижа беради.

Ижодий фикрлаш қобилиятининг ўсиши ва ривожланиши бу – анализ ва синтез, ўхшашлик ва фарқ қилувчи томонларини топиш, таққослаш, натижаларни аниқлаш, ҳулосаларни шакллантириш ва бошқаларга ўқувчиларни узлуксиз ўргатиб боришнинг оқибати ва натижаси ҳисобланади.

Ижодий фикрлашни ривожлантириш оддийликдан мураккабликка томон борувчи динамик хусусиятга эга. Демак, ўқувчиларда ижодий фикрлаш кўникма ва малакаларининг намоён бўлиш даражаларини аниқлаш имконияти қуйидагилар:

1. Ўқувчиларнинг ижодий фикрлаши умумий бўлиб, ўқувчиларнинг дарсга тайёргарлик кўриши ва барча фаолияти фаннинг маълум соҳасига йўналтирилган ҳолда намоён бўлади;

2. Ўқувчилар ўртасида ўзаро ҳамкорлик, гуруҳга берилган муаммоли топшириқ ҳақида фикр юритади, уни ечиш вариантларини олдиндан белгилаб олиб, сўнгра тез ҳал этишга киришади. Уларда мантикий таҳлил, муаммони илгари қўлланилган усулларга

таяниб тез ҳал қилишда ташаббускорлик, фаоллик кўрсатиш хислатлари намоён бўлади;

3. Ўқувчилар ўз фикр ва мулоҳазаларини тўлиқ баён қилиши ва муаммони ҳал этиш усули ва услубларини излашда ўз тажрибаларига таяниб доим мустақил ёндашув асосида интилиш, муаммода илгари сурилган ғояни ҳар томонлама англаб фикрлаш, ҳал қилиш йўллариини белгилайди;

4. Ўқувчилар муаммони ҳал этишда мантикий-математик усуллари қидириб топишга, умумлаштирилган йўللариини моделлаштиришга йўналтирилган бўлади, муаммолар моҳиятини таққослаш, англаб этиш, айрим ўқувчилар ўқитувчилардан олдин муаммони ҳал этиш усул ва услубларини белгилашга интилишга, муаммо моҳиятини формула чизма, тенгламаларда ифодалашга ўта бошлайди;

5. Ўқитувчининг икtidори ўқувчиларнинг билим фаолиятини фаоллаштира олиш кўникма ва малакаларига эгаллаган даражасига боғлиқ [3].

Бизнинг фикримизча, муаммони топшириқ, масала, бўйича қабул қилинган қарорга ўқувчилар томонидан ўз нуқтаи назарларини қабул қилиш ёки қайта баҳолаш билан эришилади.

Ўқитувчи ўқувчиларнинг ижодий фикрлаш қобилиятини шакллантиришга хизмат қилувчи метод ва усуллариини танлаб, таълим жараёнида қўллаи олиши, ўқувчиларда ижодий фаолиятни ривожлантиришда ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини эътиборга олиш муҳим аҳамият касб этади.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, юқори синф материалларини муаммоли тарзда ўрганиш ўқувчиларнинг таълим олишдаги фаоллигини оширади, мустақил ижодий фикрлашга ўргатади.

Адабиётлар

1. Клапаред Э. Психология ребенка и экспериментальная педагогика. -М.: ЛКИ. 2007. –С. 168.
 2. Rakhmonov I.A. Ways to focus on methodology of choosing issues according to the students abilities in physics classes. current research journal of pedagogics 2(11): 203-208, November 2021 DOI: <https://doi.org/10.37547/pedagogics-cryp-02-11-37> ISSN 2767-3278.
 3. Rakhmanov I.A. Development of research ability in students by solving problems related to “Mechanics” department in school physics course. Journal of Advanced Zoology ISSN: 0253-7214 Volume 44 Issue S-2 Year 2023 –P. 4298,4306.
- РЕЗЮМЕ.** Мақолада умумтаълим мактаб ўқувчиларида ижодий фикрлаш ва уни ривожлантириш йўллари физика фанини ўқитиш мисолида таҳлил этилган. Ўқувчиларда ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш жараёни учун ўзига хос педагогик технология ва методологик жиҳатларини аниқлаш юзасидан таклиф-тавсиялар келтирилган. Ўқувчиларни синфда ўқув жараёнининг фаол қатнашчисига айлантириш учун мунозара қилишга ундайдиган воситалар ўрин олган.
- РЕЗЮМЕ.** В статье анализируются способы творческого мышления и его развитие у учащихся общеобразовательных школ на примере преподавания физики. Даны рекомендации по выявлению конкретных педагогических технологий и методических аспектов процесса формирования навыков творческого мышления у студентов. Инструменты для обсуждения включены, чтобы сделать учащихся активными участниками процесса обучения в классе.
- SUMMARY.** The article analyzes the ways of creative thinking and its development in students of general education schools on the example of teaching physics. Recommendations are given on the identification of specific pedagogical technology and methodological aspects for the process of formation of creative thinking skills in students. Discussion tools are included to make students active participants in the classroom learning process.

BASLAWIŞ KLASSLARDA INGLIZ TILI PÁNIN OQÍTÍWDA ZAMANAGÓY PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALARDAN NÁTIYJELI PAYDALANÍW

R.G.Rambergenov – assistant

Qaraqalpaqstan Medicina instituti

Tayanch so‘zlar: ingliz tili, pedagogik texnologiyalar, ta’lim jarayoni, interfaol metodlar, texnika va usullar, kompetensiya, innovatsiya, ta’lim mazmuni.

Ключевые слова: английский язык, педагогические технологии, образовательный процесс, интерактивные методы, приемы и методы, компетентность, инновации, содержание образования.

Key words: english language, pedagogical technologies, educational process, interactive methods, techniques and methods, competence, innovation, educational content.

Ўзликсиз bilimlendiriw sistemasın rawajlandırıw, onıń sıpat nátiyjeligine erisiwde oqıtwshılardıń tutqan ornı gırewli. Mámleketimizde búgingi kúni bilimlendiriw salasında alıp barılıp atırǵan reformalardı nátiyjeli ámelge asırıw hár tárepleme bilimli, kásiplik kompetentligi joqarı maman kadrlarǵa baylanıslı bolıp esaplanadı. Keleshegimiz dawamshıları bolǵan jas áwladtı tárbiyalaw, olardıń bilim hám kónlikpelerin shet el bilimlendiriw standartları tiykarında qalıplestiriw, zamanagóy talaplar tiykarında

bilim beriw, sonday-aq, bilimlendiriw procesinde zamanagóy innovaciyalıq hám pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıwdı jáne de jetilistiriw búgingi kúnniń eń aktual máselelerinen biri esaplanadı. Haqıyqattan da, búgingi kúnde bilimlendiriw sistemasındaǵı jańalanıwlar hár bir oqıtwshıdan tereń bilim, ayrıqsha dóretiwshilik hám kásiplik sheberlikti talap etpekte. Bul óz gezeginde shet tili páni oqıtwshılarına da úlken juwapkershilik júkleydi.